

Майорський В.В.
*старший викладач,
КВНЗ «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ ЯК ОДНА З МЕТОДИЧНИХ УМОВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ

Особливістю правознавства є наявність значного теоретичного матеріалу та понять як його структурних одиниць. М. Панов указує, що юридичній науці притаманна впорядкована система взаємопов'язаних понять і категорій, що визначаються предметом цієї науки та забезпечують логіко-юридичну організацію знань у сфері держави і права [2, с. 3–4]. На думку Л. Рябовол, теоретичний компонент шкільного правознавства охоплює категорії, правові поняття, терміни, судження, умовиводи, закономірності, тенденції та причиново-наслідкові зв'язки. Дослідниця зазначає, що поняттєвий апарат правознавства є осередком юридичних знань, результатом узагальнення найважливіших ознак правових явищ та пізнання шляхом проникнення в їх сутність й відображає факти державно-правової дійсності, які об'єктивно існують у їхніх істотних властивостях (ознаках), зв'язках та відношеннях [3, с. 134–139].

Розмірковуючи над важливістю формування суспільствознавчих (і, в свою чергу, правових) понять, А. Старєва зазначає, що інтерес учнів до суспільних проблем виникає й забезпечується за активізації ними вже набутих знань й використання їхнього життєвого досвіду [4, с. 125].

Формування поняттєвого апарату учнів у навчанні правознавства профільного рівня набуває особливої важливості ще й з тієї причини, що вивчення учнями правознавства як предмета розпочинається лише у 9 класі.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів із розділу «Конституційне право України» передбачають формування таких предметних умінь учнів як *називати, правильно застосовувати, визначати, порівнювати* поняття й терміни. Зазначимо, що й інші передбачені програмою предметні вміння та розумові операції учнів як-от *характеризувати, описувати, аналізувати, розрізняти, оцінювати* правові явища й процеси ґрунтуються на знанні учнями тих чи інших правових понять. Наприклад, розрізняти види прав і свобод людини і громадянина учень зможе, опанувавши поняттями *права і свободи людини та громадянина*; моделювати *законодавчий процес* учні зможуть, якщо вони знатимуть, що це таке та якими є його етапи; для характеристики системи прокуратури учні мають передусім засвоїти, що таке *прокуратура* тощо.

Робота з формування понять починається з активізації знань учнів, необхідних для формування певного поняття (1 етап); далі ці знання поглиблюються й узагальнюються до формування поняття на науковому рівні

(2 етап); потім має слідувати теоретичне й практичне застосування поняття (3 етап) [5, с. 27].

Формування поняттєвого апарату учнів проходить такі рівні: 1) засвоєння інформації (пошук і знаходження відповіді на запитання «що таке»); 2) застосування учнем поняття в типовій (йому знайомій) ситуації; 3) творче застосування знань учнем у новій навчальній ситуації. На нашу думку, зусилля вчителя правознавства на уроках із конституційного права в профільних класах мають спрямовуватися на досягнення третього рівня опанування учнями правовими поняттями.

Послідовність учнівської діяльності при засвоєнні загальних понять (формується протягом вивчення всього предмета) можуть бути такими: 1) позначення найхарактерніших ознак поняття, фіксація цих ознак і підбиття проміжних підсумків (навіть коли поняття ще не сформоване); 2) уточнення й поглиблення поняття на основі частини вивчених ознак і зв'язків між ними; 3) формулювання власне визначення поняття, врахування його несуттєвих ознак як відтінків смислу відмінності або подібності близьких понять.

Таким чином, опанування учнем поняттям означає, що він знає його зміст, обсяг і зв'язки з іншими поняттями та вміє застосовувати в навчальній діяльності – визначати теоретичні поняття для аналізу й пояснення правових явищ і процесів, співвідносити й порівнювати правові поняття, аналізувати діяння учасників правовідносин на основі правових понять тощо. Тому важливою умовою успішного засвоєння поняття є така діяльність учнів, коли поняття формується в процесі його практичного застосування [4, с. 368]. Зокрема, для систематичної роботи з поняттєвим апаратом учнів важливі такі аспекти як методи й прийоми формування понять, способи перевірки обсягу й рівня засвоєння учнями правових понять тощо.

Систематична робота з формування поняттєвого апарату учнів профільних класів на уроках із конституційного права висуває певні вимоги до діяльності вчителя правознавства, який має знати логічні характеристики, джерела поняття; умови, рівні та критерії засвоєння понять; методи формулювання понять.

Глибоке та ефективне засвоєння учнями профільного класу понять конституційного права потребує дотримання вчителем правознавства певних умов, яких можна віднести такі.

1. Система понять має утворювати так звану структурну основу знань із тієї чи іншої теми, розділу та з правознавства як навчального предмета в цілому. Адже кожне поняття не є ізольованим, а знаходиться в певному зв'язку з іншими. Наприклад, поняття *громадянство* і *права людини* пов'язані з *правовим статусом особи* та є його центральними елементами, *судочинство* виступає формою здійснення *правосуддя*, *вибори* й *референдум* – це форми безпосередньої демократії тощо.

2. Одним із шляхів засвоєння учнями поняття є поступовий перехід від знайомих, частково знайомих до незнайомих понять. Наприклад, при вивченні теми «Народовладдя в Україні» знайомими для учнів є поняття *влада*, *народ*, *демократія*, на основі яких здійснюється формування таких частково

знайомих понять як *народне волевиявлення, вибори, референдум*, а на їх базі формуються нові (незнайомі з інших шкільних курсів) поняття *виборчий процес, виборча система* та ін.

3. Для ефективного засвоєння учнями правових понять важливою є реалізація на уроках із конституційного права в профільних класах внутрішньокурсових зв'язків, наприклад, між предметами «*Основи правознавства*» (9-ий клас) та «*Правознавство (профільний рівень)*» (10–11 класи). При цьому опановані учнями поняття в 9 класі мають змістовно поглиблюватися, адже навчальна програма практичного курсу правознавства передбачає мінімізацію кількості понять і спрощений (доступний для учнів 9 класу) їх виклад.

4. Низка понять, що вивчаються в конституційному праві, вже відома учням, наприклад, із мас-медіа. Серед них ті, що позначають органи державної влади України, місцевого самоврядування, виборчий процес, реалізацію й захист прав і свобод людини та громадянина тощо. Завданням учителя правознавства є спрямувати діяльність учнів профільних класів саме на засвоєння юридичного (не публіцистичного чи побутового) змісту понять.

5. Більшість понять дефініційно закріплена в конституційному законодавстві. Тому вчитель правознавства має організовувати систематичну роботу учнів із фрагментами нормативно-правових актів. Наприклад, опанування учнями такими поняттями як *адвокатура, територіальна громада, місцева державна адміністрація* передбачає опрацювання ними окремих положень відповідних законів та Конституції України.

6. Змінювані суспільні відносини призводять до того, що правовим поняттям притаманний постійний розвиток, коректування й наповнення новим змістом. Особливо це стосується поняттєвої бази конституційного права. Відтак учитель правознавства має постійно тримати в полі зору зміни в законодавстві – учні мають засвоювати й оперувати поняттями чинних нормативно-правових актів та міжнародних договорів.

7. Умовою ефективного формування поняттєвого апарату учнів при вивченні ними складних у теоретичному плані питань конституційного права є розвинута їхня здатність логічно міркувати, критично мислити (застосовувати навички аналізу й синтезу), абстрагувати, порівнювати, узагальнювати. Тому вчитель правознавства має приділяти достатньо уваги формуванню й розвитку цих розумових операцій старшокласників [1, с. 66–68].

Із зазначеного вище слідує, що формування поняттєвого апарату при вивченні конституційного права потребує цілеспрямованої й систематичної роботи як учнів профільних класів, так і вчителя правознавства.

Список використаних джерел:

1. Майорський В. В. Методика навчання конституційного права учнів профільних класів: дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)» / Вячеслав Віталійович Майорський. – К., 2016. – 297 с.
2. Панов М. І. Проблеми методології формування категоріально-поняттєвого апарату юридичної науки / М. І. Панов // Проблеми законності. – 2014. – Вип. 126. – С. 3–13.

3. Рябовол Л. Т. Понятійний апарат шкільних курсів правознавства: загальна характеристика та особливості [Електронний ресурс] / Л. Т. Рябовол // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2012. – № 64. – С. 134–139. – Режим доступу: <http://www.nniif.org.ua/File/12rltpas.pdf>, вільний. – Назва з екрана.

4. Старєва А. М. Методика навчання суспільствознавства: навчально-методичний посібник / А. М. Старєва. – Миколаїв: Іліон, 2013. – 484 с.

5. Усенко І. Б. Конституція України і основи правознавства в школі: книга для вчителя / І. Б. Усенко [та ін.]; ред. І. Б. Усенко. – К.: Укр. центр правничих студій, 1999. – 357 с.

Маслова С.Я.

кандидат педагогічних наук, доцент;

Руда А.В.

викладач,

Одеська національна академія харчових технологій

ПРОЕКТНА МЕТОДИКА У КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОГО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МОЛОДШИХ КУРСІВ

Останнім часом спостерігається загально світова спрямованість на гуманізацію освіти, що знаходить свій вираз в орієнтації процесу навчання на розвиток особистості студента.

Серед розмаїття нових педагогічних технологій у системі освіти, спрямованих на реалізацію особистісно-орієнтованого підходу, найбільш характерною є проектна методика навчання, де широко використовується „его – фактор” (я – фактор), що передбачає заломлення всього навчання через особистість учня, через його потреби та інтереси.

Розглядаючи проектну методику у контексті особистісно-діяльного підходу, визначимо спочатку, що означає особистісний. Особистість, як підкреслює І. А. Зимня, „виступає в якості суб’єкта діяльності, вона формується в діяльності і в спілкуванні з іншими людьми і сама визначає характер та особливості протікання цих процесів” [1, с. 63].

Таким чином, в центрі навчання знаходиться сам студент, його мотиви, цілі, його неповторний психологічний склад, тобто студент як особистість.

Суть проектної методики, яка розглядається у контексті особистісно-орієнтованого навчання полягає в тому, що мета занять та способи її досягнення повинні визначатися з позиції самого студента, на основі його інтересів, індивідуальних особливостей, потреб, мотивів, здібностей. Внаслідок цього, особистісно-орієнтоване навчання, що лежить в основі проектно-орієнтованої методики, передбачає зміни основної схеми взаємодії. Як відзначає І. А. Зимня „замість широко розповсюдженої схеми суб’єкто-об’єктної взаємодії $S \rightarrow O$, де S – вчитель, суб’єкт педагогічного впливу, а O – учень, об’єкт, повинна мати місце схема суб’єктно- суб’єктного рівнопартнерського навчального